

AUTIZM VA SDVG BOLARLAR BILAN ISHLASHDA PSIXOLOG VA OTA-ONANING RO'RLI

Musayeva Latofat Qodirnazarovna

*Sirdaryo viloyati Sayxunobod tumani 4-sonli
umumta'lim maktabi amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada autizm spektri buzilishi hamda diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromi aniqlangan bolalarni ijtimoiy-pedagogik rehabilitatsiya qilishda psixolog va ota-onaning o'рни hamda o'zaro hamkorlik mezonlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Bunday bolalarning neorofiziologik va kommunikativ o'ziga xosliklari, sensor integratsiya muammolari hamda ularni bartaraf etishda oilaviy mikromuhitning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, maqolada psixologik korreksiya jarayonida ota-onalarning kompetentligini oshirish va maktabgacha hamda maktab ta'limiga moslashish (adaptatsiya) samaradorligini ta'minlovchi amaliy strategiyalar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: autizm, psixologik korreksiya, ota-ona roli, sensor integratsiya, inkluziv muhit, ijtimoiy adaptatsiya, oilaviy psixoterapiya, xulq-atvor tahlili.

Kirish

Zamonaviy maxsus psixologiya va korreksion pedagogikaning eng dolzarb hamda tizimli yondashuvni talab qiladigan yo'nalishlaridan biri - autizm spektri buzilishi va diqqat yetishmasligi hamda giperaktivlik sindromi mavjud bolalar rivojlanishini psixologik qo'llab-quvvatlash va ularni jamiyatga integratsiya qilish masalasidir. Ushbu neorivojlanish xususiyatlariga ega bolalar tashqi olamni, ijtimoiy aloqalarni va sensor signallarni o'zgacha qabul qilishi sababli, an'anaviy ta'lim va tarbiya metodlari ko'pincha kutilgan samarani bermaydi, hatto ularda kuchli emotsional distress (zo'riqish) keltirib chiqarishi mumkin. Bola hayotida diagnostika qo'yilgan ilk palladanoq uning hissiy barqarorligini ta'minlash, kognitiv va kommunikativ salohiyatini ochish faqatgina tibbiy muolajalar bilan cheklanib qolmasdan, balki professional psixologik korreksiya va ota-onaning kundalik pedagogik faoliyati uyg'unligiga, ya'ni ikki tomonlama teng huquqli hamkorlik mezoniga bevosita bog'liqdir.

Asosiy qism

Korreksion jarayonda amaliyotchi psixologning asosiy roli - bolaning individual rivojlanish xaritasini tuzish, uning sensor tizimidagi defitsitlarni aniqlash va xulq-atvordagi destruktiv elementlarni ijtimoiy maqbul shakllarga o'tkazishdan iboratdir. Psixolog autizm va SDVG belgilariga ega bola bilan ishlashda xulq-atvorning amaliy tahlili (ABA terapiya), sensor integratsiya va art-terapiya kabi zamonaviy ilmiy-

metodik instrumental vositalardan foydalanib, bolaning diqqat barqarorligini oshiradi, undagi stereotipik (tizimli takrorlanuvchi) harakatlarni va agressiv reaksiyalarni kamaytiradi. Shu bilan birga, mutaxassisning eng muhim vazifalaridan biri ota-onalar bilan "psixologik ma'rifat" ishlarini olib borish, ularni boladagi holat uchun o'zini ayblash, tushkunlik va "neyrotik charchoq" sindromidan olib chiqish hamda oilani tizimli reabilitatsiyaning faol subyektiga aylantirish hisoblanadi. Shu bilan birga, mashg'ulot xonasida sensor burchaklarni tashkil etish va bolaga og'ir jismoniy vaziyatlarda gaddatli yuklamalarni (masalan, og'irlashtirilgan ko'rpacha yoki yostiqchalarni) qo'llash uning kinetik muvozanatini tiklashga va hissiy qo'zg'alishni tezda pasaytirishga yordam beradi.

Oila muhiti va ota-onaning roli esa, psixolog tomonidan dars xonasida berilgan ko'nikmalarni real hayotiy vaziyatlarda mustahkamlovchi va avtomatlashtiruvchi eng fundamental poydevordir. Autizm va SDVG bor bola uchun dunyo xavfli va tartibsiz ko'ringani bois, ota-ona uyda vizual tayanchlar orqali o'ta aniq va o'zgaras kun tartibini yaratishi, kutilmagan tashqi qo'zg'atuvchilarni minimallashtirishi va bola bilan muloqotda qisqa, tushunarli verbal ko'rsatmalardan foydalanishi shart. Ota-onalarning hissiy barqarorligi, bolaning qiyinchiliklariga sabr va bag'rikenglik bilan yondashishi, uning har bir muvaffaqiyatini rag'batlantirishi va eng muhimi, professional psixolog tavsiyalarini uy sharoitida muntazam tatbiq etishi korreksion dinamikaning barqaror va ijobiy bo'lishini ta'minlaydi. Bunday integratsiyalashgan yondashuv ota-onalarga bolaning xatti-harakatlaridagi o'zgarishlarni to'g'ri interpretatsiya qilish imkonini beradi va oilada depressiv fon shakllanishining oldini oladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, autizm va DYGS muammolari bor bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlash - dinamik, ko'p mehnat va sabr talab qiladigan, faqatgina mutaxassis va ota-onaning sinxron (bir vaqtdagi) harakati orqali muvaffaqiyatga erishadigan murakkab jarayondir. Psixologik metodikalarning ilmiy vazni oiladagi iliq emotsional mikromuhit va ota-onaning pedagogik kompetentligi bilan birlashganda, boladagi xulq-atvor muammolarini sezilarli darajada kompensatsiya qilish va uning yashirin iqtidorlarini yuzaga chiqarish imkonini beradi. Shuningdek, mazkur mezonlarning muvaffaqiyati nafaqat qo'llanilayotgan metodikalarga, balki bola atrofidagi kattalarning hissiy barqarorligi va bir xil talabni o'rta qo'ya olishlariga ham bog'liqdir. Amaliyotda jazolash choralaridan butunlay voz kechib, bolaning qiziqishlariga mos keladigan ijodiy muhit yaratish uning jamiyatda o'z o'rnini topishini tezlashtiradi. Zero, o'z vaqtida to'g'ri yo'naltirilgan bola kelajakda noodatiy fikrlaydigan va yuqori natijalarga erisha oladigan yetuk shaxs bo'lib yetishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev E.G'. *Umumiy psixologiya*. - Toshkent, 2010.

2. Nishonova Z.T., Kamilova N.G'. *Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya.* - Toshkent, 2018.
3. Shoumarov G'.B. va boshqalar. *Oila psixologiyasi.* - Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2010.
4. Питерс Т. *Аутизм: От теоретического понимания к педагогическому воздействию.* - М.: Владос, 2003.
5. Лютова Е.К., Моница Г.Б. *Шпаргалка для взрослых: Психокоррекционная работа с гиперактивными, агрессивными, тревожными и аутичными детьми.* - М.: Генезис, 2000.
6. Заваденко Н.Н. *Гиперактивность и дефицит внимания в детском возрасте.* - М.: Академия, 2005.